

Indikaatori „Mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa“ analüüs 2012. a andmetel, aruande lühikokkuvõte 2013

Tellija: Põllumajandusuuringute Keskus, kontaktisik Jana Adari, jana.adari@pmk.agri.ee

Töö teostaja: OÜ AgriNet

Jäned, 2013

Uuringu eesmärk

Indikaatori „Mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa“ pikaajalise uuringu eesmärgiks on välja selgitada, mil määral on MAK 2. telje mahepõllumajandusliku tootmise toetus kaasa aidanud kohalike mahesaaduste turusituatsiooni parandamisele (ehk uurida mahesaaduste kättesaadavust).

Metoodika

Indikaatori „Mahetoodanguna müüdüd mahetoodete osa“ analüüsimiseks vajalike andmete saamiseks viidi FADN¹ valimisse kuulunud mahetootjate hulgas 2013. aastal läbi iga-aastane küsitlus, mis sisaldas küsimusi mahetoodangu tootmise mahtude ja toodangu realiseerimise kohta mahe- või tavatoodanguna toodanguliikide lõikes ning viidete (suuline, kirjalik, ökomärk) kasutamise kohta mahetoodangu müümisel. Küsitleti vaid neid mahetootjaid kellel oli 2012. aasta seisuga õigus müüa oma toodangut viitega mahepõllumajandusele ehk kellel oli üleminekuaja läbinud põllumajandusmaid ja/või loomi. Üleminekuaja läbinud põllumajandusmaid ja loomi omavate tootjate kindlakstegemiseks kasutati Põllumajandusameti (edaspidi PMA) mahetootjate registri andmeid 2012. aasta kohta. PMA andmed olid aluseks ka põllumajandustootjate määratlemisel mahetootjaks või mahetootjaks üleminekuajal.

Küsitluse tulemusena saadud andmete analüüsi eesmärgiks oli informatsiooni saamine selle kohta, millised võimalused on tootjatel oma mahepõllumajanduslikult toodetud toodangut mahetoodanguna müüa, milliseid viiteid seejuures kasutatakse ning milliseks kujuneb mahetoodete realiseerimishind võrreldes tavatoodanguga.

Indikaatori „Mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa“ analüüsimiseks kogutavad näitajad olid järgnevad:

- mahepõllumajanduslikult toodetud taime- ja loomakasvatustoodangu kogused toodanguliikide lõikes;
- mahepõllumajanduslikult toodetud taime- ja loomakasvatustoodangu müük toodanguliikide lõikes ja kokku (sh mahetoodanguna või tavatoodanguna), kogused ja rahaline väärtus eurodes;
- viidete (suuline, kirjalik, ökomärk) kasutamine mahepõllumajanduslikult toodetud taime- ja loomakasvatustoodangu realiseerimisel;
- peamised turustuskanalid mahetoodangu realiseerimisel.

Lisaks sellele küsiti mahetootjatelt informatsiooni ka toodangu kahe peamise turustuskanali kohta.

Kõik indikaatori „Mahetoodanguna müüdüd mahetoodete osa“ näitajad on arvutatud kaalutud keskmistena, kaalumise aluseks on mahetootjate üldkogumi struktuur, mis on arvutatud antud

¹ FADN (Farm Accountancy Data Network) – põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas

uuringu jaoks, kasutades Põllumajandusameti andmeid mahepõllumajanduslike majapidamiste kohta 2012. aasta seisuga ning standardtoodangu koefitsiente² “ST 2007”. Igale tunnustatud mahetootmisettevõttele määrati tootmistüüp ja majanduslik suurus vastavalt meetodikale, mis on kasutusel FADNi tüpoloogias³. See annab võimaluse mahetootjate majandustulemusi välja tuua ka erinevate tootmistüüpide ja majandusliku suuruse gruppide lõikes ning võrrelda mahetootjate tulemusi FADN valimis sarnastesse gruppidesse kuuluvate tavatootjatega.

Arvestades majandusliku suuruse alampiiriks 4 000 eurot, nagu on kehtestatud ka FADNi üldkogumisse kuuluvatele tootjatele, oli 2012. aastal Eestis 1154 mahetootjat, kellel standardkogutoodangu väärtus aruandeaastal oli suurem kui 4 000 eurot. Seega, mahepõllumajanduslike majapidamiste hulgas oli 324 väga väikest majapidamist (22% mahetootjate üldarvust), kus küll tegeldakse põllumajandusega, kuid tootmise maht on liiga väike, et neid FADN tüpoloogia järgi mahetootjateks pidada.

2012. aastal oli Eesti mahepõllumajanduslike majapidamiste üldkogumis ülekaalus (40%) loomakasvatustootjad (karjatavad loomad, v.a piimalehmad), segatootjaid oli 24% ja taimekasvatajaid 19%. Ülejäänud tootmistüüpides oli mahepõllumajanduslikke majapidamisi vähem.

2012. aasta lõpu seisuga oli väga väikeste mahepõllumajanduslike majapidamiste (SKT⁴ < 4 000 €), kes moodustasid 22% mahetootjate üldarvust, kasutuses vaid 2% kogu mahepõllumajanduslikust maast ning 1,5% mahepõllumajandusliku tootmise standardkogutoodangust. Samas suuremate mahetootjate (SKT >100 000 €) (6% mahetootjate üldarvust) kasutuses oli 35% maast ning 41% standardkogutoodangust.

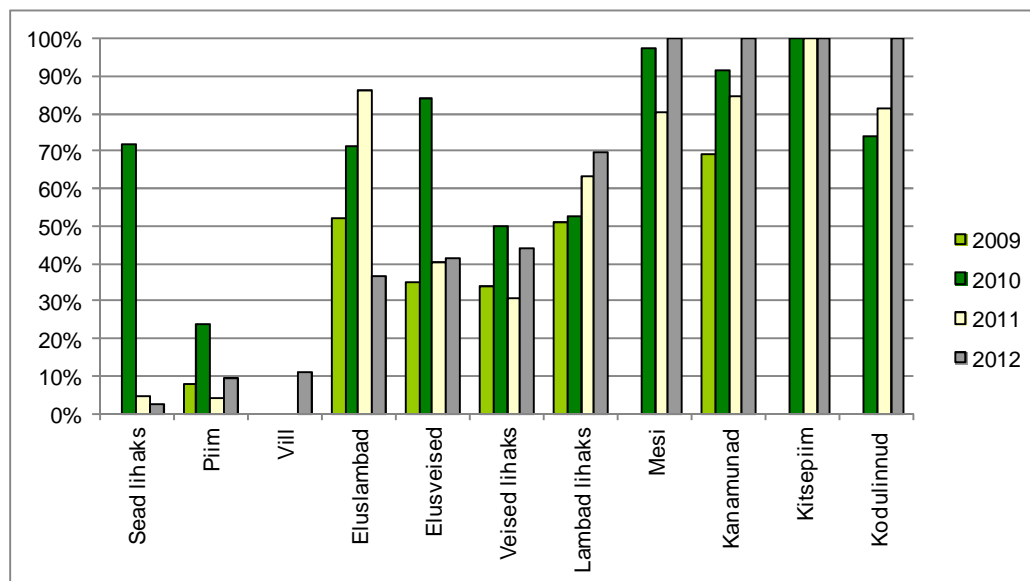
Tulemused

Võrreldes 2011. aastaga on viitega mahepõllumajandusele realiseeritud toodangu osakaal kogu müüginahust suurenenud või jäänud enam-vähem samale tasemele pea kõikide loomakasvatustoodangu liikide puhul (Joonis 1). Kõige enam kasvas 2012. aastal kanamunade ja mee realiseerimine viitega mahepõllumajandusele (vastavalt 20% ja 16% rohkem kui 2011. aastal). Lehmapiima realiseeriti 2012. aastal viitega mahepõllumajandusele 6% enam kui 2011. aastal. Eluslammaste realiseerimine viitega mahepõllumajandusele vähenes 2012. aastal poole võrra võrreldes 2011. aastaga.

² Standardkogutoodangu (ST) koefitsiendid arvutatakse viie aasta keskmisena vastavalt keskmistele saagikus- ja produktiivsuse näitajatele ning hindadele. Otsetoetused standardtoodangu koefitsientides ei kajastu. Standardtoodangu koefitsientide korrigeeritakse teatud perioodi järel. „ST 2007“ on arvutatud aastate 2005-2009 keskmisena.

³ Põllumajandusliku majapidamise majanduslik suurus ehk standardkogutoodangu väärtus eurodes määratakse lähtudes hektarite ja loomade arvust selles majapidamises ning vastavatest standardtoodangu koefitsientidest. Tootmistüüp määratakse olenevalt ühe või teise tootmisharu osatähtsusest ettevõtte standardkogutoodangust.

⁴ Standardkogutoodang (SKT) arvutamisel kasutatakse standardtoodangu (ST) koefitsiente ja antud ettevõtte andmeid maakasutuse ja loomade arvu kohta aruandeaastal. Vastavalt SKT väärtusele eurodes liigitatakse ettevõtte majandusliku suuruse klassidesse. Ettevõtte, kelle SKT väärtus aruandeaastal on väiksem kui 4000 € põllumajandustootjate üldkogumisse ei kuulu.

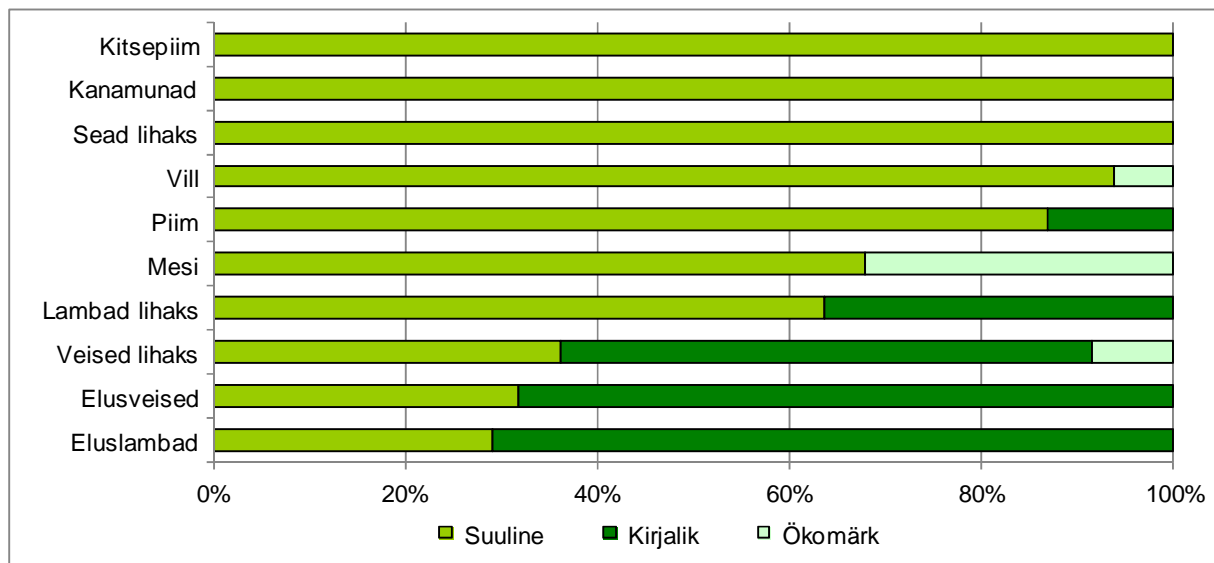
Joonis 1. Mahetoodanguna müüdnud loomakasvatustoodangu osakaal kogu realiseerimisest perioodil 2009-2012 (PMK 2013b andmetel)

Üldjuhul olid mahedana realiseeritud loomakasvatustoodangu müügihinnad võrreldes tavatoodanguga kõrgemad (nt elusveiste, sealiha ja villa puhul). Lehmapiima realiseerimise hind viitega mahepõllumajandusele oli 2012. aastal võrreldes tavatoodanguga 20% kõrgem.

Lisaks informatsioonile tootmise mahtude ja toodangu realiseerimise kohta mahe- või tavatoodanguna, küsiti mahetootjalt ka seda, millist viidet (suuline, kirjalik, ökomärk) mahetoodangu realiseerimisel kasutati. Viidete kasutamise kohta on andmed esitatud osakaaluna nendest tootjatest, kes konkreetse toodanguliigi realiseerimisel mahepõllumajandusele viitasid.

Loomakasvatustoodangu mahetoodanguna realiseerimisel oli kasutatud kõiki kolme viidet. Kõige levinumaks viiteks loomakasvatustoodangu mahedana realiseerimisel oli 2012. aastal suuline viide (Joonis 2). Näiteks kitsepiima, kanamunade ja sealiha mahedana realiseerimisel kasutati ainult suulist viidet. Lehmapiima ja villa realiseerimisel mahedana kasutati suulist viidet vastavalt 87% ja 94%. Kirjalikku viidet on kõige rohkem kasutatud veiste lihaks realiseerimisel ning ka elusveiste ja -lammaste müügi puhul. Mee, villa ning veiste lihaks realiseerimisel kasutati ka ökomärki.

Loomakasvatustoodangu realiseerimisel viitas mahetootmisele 74% oma toodangut realiseerinud mahetootjatest (2011. a 65%, 2010. a 71%). Kõige levinumaks oli suuline viide, mida kasutas ühe viitamisviisina 61% oma toodangut realiseerinud mahetootjatest (2011. a 63%, 2010. a 81%). Kirjalikku viidet kasutas 36% (2011. a 28%, 2010. a 30%) ja ökomärki ainult 3% mahetootjatest (2011. a 9%, 2010. a 4%) oma loomakasvatustoodangu realiseerimisel. Ökomärgi vähesel kasutamisel peamiseks põhjuseks on see, et näiteks maheloomaliha ökomärgiga viitamisega peab tootjal olema töötlemise ja pakendamise luba. Samas on väiketöötlemise ja -pakendamise käivitamine seotud suurte investeeringutega, mis käib väiketootjatele tihti üle jõu.

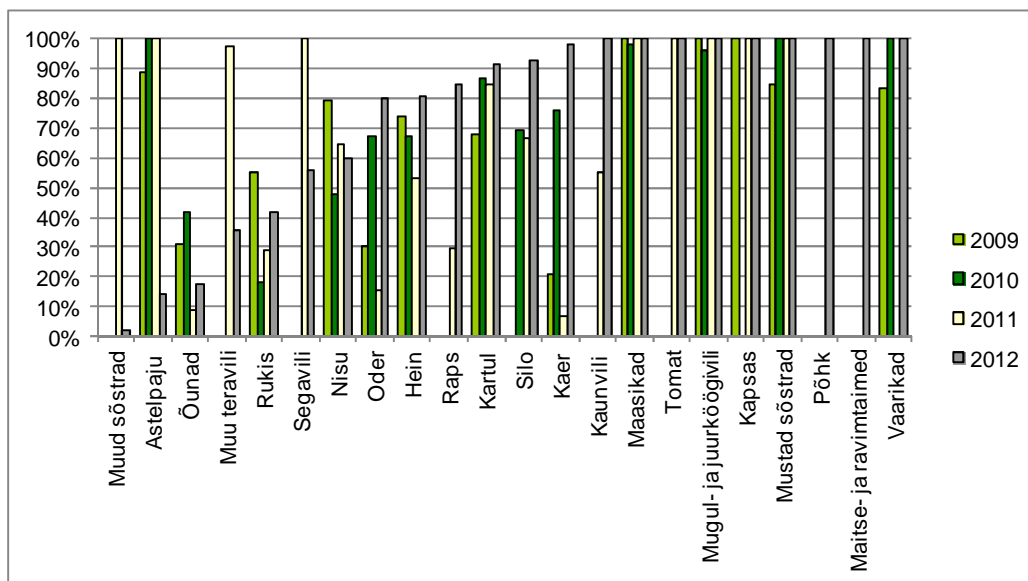

Joonis 2. Mahepõllumajandusliku loomakasvatustoodangu müügi puhul kasutatud viited 2012. aastal (PMK 2013b andmetel)

Taimikasvatustoodangust müüdi 2012. aastal vaarikaid, musti sõstraid, maasikaid, tomateid, kapsaid, maitse- ja ravimtaimi ning mugul- ja juurkõogivilju kogu ulatuses viitega mahepõllumajandusele (Joonis 3). Viitega mahepõllumajandusele müüdi mahedana 92% kogu realiseeritud kartulist. Kaera realiseeriti mahedana 98%, rapsi – 84%, otra – 80% ning nisu – 60%. Õunu realiseeriti viitega mahepõllumajandusele 18% ja astelpaju marju 14% kogu müügitahust.

Võrreldes 2011. aastaga on viitega mahepõllumajandusele realiseeritud taimikasvatustoodangu osakaal kogu müügitahust üldjuhul suurenenud või jäänud enam-vähem samale tasemele.

Kõige enam suurenes 2012. aastal odra, kaera ja rapsi realiseerimine viitega mahepõllumajandusele. Samas muude teraviljade, astelpaju ja muude sõstarde mahedana realiseerimise osakaal kogu müügitahust on võrreldes 2011. aastaga vähenenud. Viitega mahepõllumajandusele realiseeritud maasikate, tomati, kartuli, musta sõstra ning mugul- ja juurkõogiviljade osakaal on jäänud enam-vähem samale tasemele.

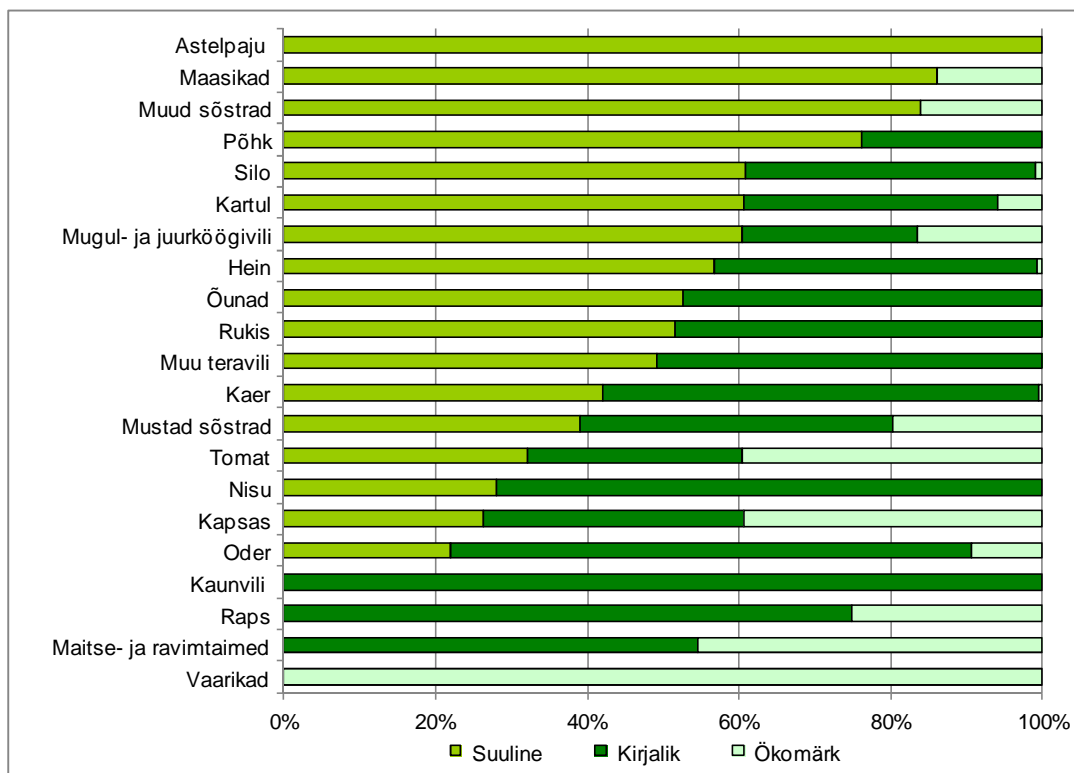

Joonis 3. Mahetoodanguna müüdnud taimekasvatustoodangu osakaal kogu realiseerimisest perioodil 2009-2012 (PMK 2013b andmetel)

Mahedana realiseeritud taimekasvatustoodangu müügihinnad olid üldjuhul võrreldes tavatoodanguna realiseeritud hindadega kõrgemad. Näiteks mahepõllumajandusele viidatud kartuli realiseerimise hind oli 2012. aastal võrreldes tavatoodanguga 72% kõrgem.

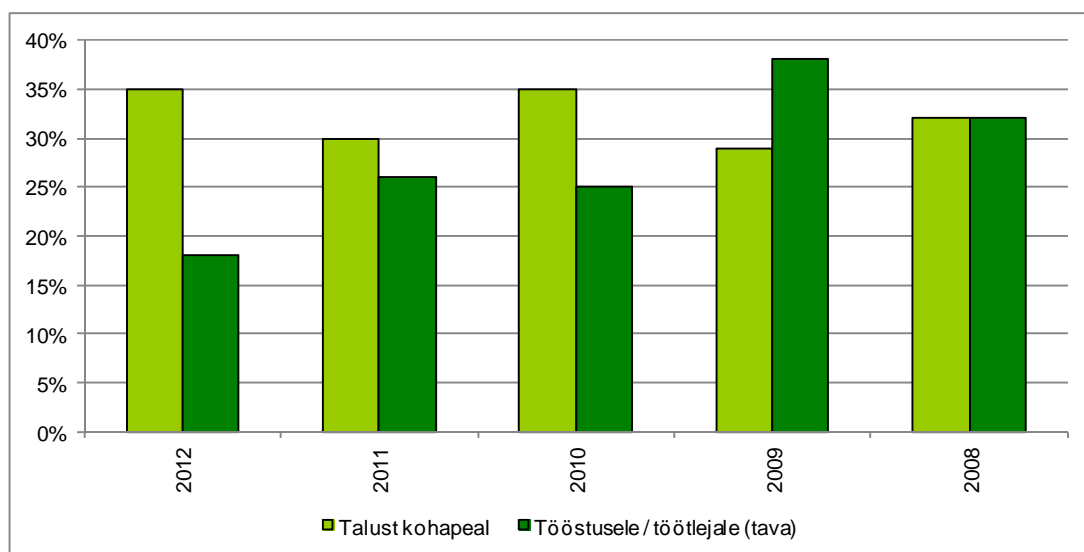
Taimekasvatustoodangu realiseerimisel viitas mahetootmisele 81% oma toodangut realiseerinud mahetootjatest (2011. a 80%, 2010. a 74%). Kõige levinumaks viiteks oli suuline viide, mida kasutas ühe viitamisviisina 50% mahetootjatest (2011. a 53%, 2010. a 66%) Kirjalikku viidet kasutas 43% ja ökomärki 6% oma taimekasvatustoodangut realiseerinud mahetootjatest (2011. a vastavalt 40% ja 7%, 2010. a 42% ja 11%).

Astelpaju mahedana realiseerimisel kasutati ainult suulist viidet (Joonis 4). Maasikate, musta sõstra ja kartuli mahedana realiseerimisel kasutati kõige rohkem suulist viidet. Kirjalikku viidet kasutati kõige rohkem teraviljade ja õlikultuuride realiseerimise puhul. Ökomärgiga viitamist kasutati kõige rohkem kapsa, tomati, vaarikate, maitse- ja ravimtaimede realiseerimise puhul.

Joonis 4. Mahepõllumajandusliku taimekasvatustoodangu müügi puhul kasutatud viited 2012. aastal (PMK 2013b andmetel)

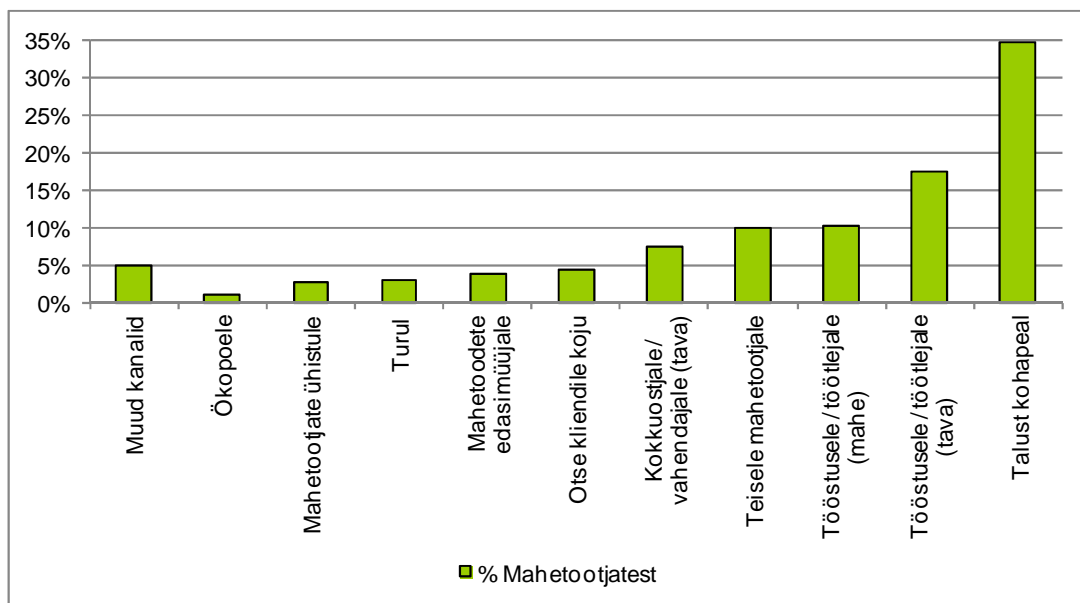
Kõige tähtsamaks turustuskanaliks peeti küsitluse andmetel müüki talust kohapeal, nii arvas 35% küsitletutest (2011. a 30%, 2010. a 35%), järgnes müük tavatoodanguna tööstusele/töötlejale – 18% (2011. a 26%, 2010. a 25%) (Joonis 5). Müük talust kohapeal on aastate lõikes olnud tõusev trend, eeldatavasti sel põhjusel et tootjal on parem kontroll kauba hinna üle ning samuti on võimalik tänu vahendajate puudumisele saada suuremat sissetulekut.

Joonis 5. Peamise turustuskanali tähtsus (%) mahepõllumajandusliku tootmise realiseerimisel perioodil 2008-2012 (PMK 2013b andmetel)

10% mahetootjatest nimetas peamise turustuskanalina müüki mahetööstusele/töötlejale ning teisele mahetootjale ja 8% arvates oli peamiseks turustuskanaliks realiseerimine tavatoodanguna kokkuostjale /vahendajale ning otse kliendile koju (Joonis 6).

Järjest enam kogub populaarsust toiduvõrgustike kaudu oma toodangu turustamine. Võimalusi tarbijani jõuda on erinevaid, nagu näiteks „Lõuna-Eesti toiduvõrgustik“, mille kaudu tuakse mahetoodang tarbijale koju kätte või siis „Põhja-Eesti kohalik toit“, mille peaesmärgiks on kohaliku toidu propageerimine ning informatsiooni edastamine kohalike talusaaduste kohta.

Joonis 6. Peamised turustuskanalid mahetoodangu realiseerimisel 2012. aastal (PMK 2013b andmetel)

Kokkuvõte

- Peaaegu kõikide võrreldud loomakasvatustoodangu liikide osas on 2012. aastal viitega mahepõllumajandusele realiseeritud toodangu osakaal võrreldes eelmise aastaga kogu müüginahust suurenenud või jäänud enam-vähem samale tasemele. Kõige enam kasvas 2012. aastal kanamunade ja mee realiseerimine viitega mahepõllumajandusele (vastavalt 20% ja 16% rohkem kui 2011. aastal). Eluslammaste realiseerimine viitega mahepõllumajandusele vähenes võrreldes 2011. aastaga poole võrra.
- Taimekasvatustoodangust suurenes 2012. aastal kõige enam odra, kaera ja rapsi realiseerimine viitega mahepõllumajandusele. Samas muude teraviljade, astelpaju marjade ja muude sõstarde mahedana realiseerimise osakaal kogu müüginahust on võrreldes 2011. aastaga vähenenud.
- Üldkokkuvõttes viitas taime- ja loomakasvatustoodangu realiseerimisel mahetootmisele 81% mahetootjatest (2011. aastal 76%). Kõige levinumaks viitamisviisiks taime- ja loomakasvatustoodangu realiseerimisel osutus 2011. aastal suuline viide, mida kasutas ühe viitamisviisina 56% mahetootjatest (2011. aastal 56%). Kirjalikku viidet kasutas 39% ja ökomärki 6% mahe-tootjatest (2011. aastal vastavalt 36% ja 8%).

- Eelnevatele aastatele sarnaselt on probleemiks mahepõllumajandusega tegelevate tootjate teadlikkus ja informeeritus toodangu mahe- või tavatoodanguna realiseerimise ning mahepõllumajandusele viitamise nõuete kohta.
- Mahedana realiseeritud mahetoodangu müügihinnad olid üldjuhul võrreldes tavatoodanguga realiseeritud hindadega kõrgemad. Lehmapiima realiseerimise hind oli 2012. aastal võrreldes tavatoodanguga 20% kõrgem ja kartuli hind vastavalt 72% kõrgem.
- Kõige tähtsamaks peamiseks turustuskanaliks peeti küsitluse andmetel müüki talust kohapeal, nii arvas 35% küsitletutest (2011. aastal 30%), järgnes müük tavatoodanguna tööstusele/töötlejale – 18% (2011. aastal 26%). 10% mahetootjatest nimetas peamise turustuskanalina müüki mahetööstusele/töötlejale ning teisele mahetootjale – 10%. 8% arvates oli peamiseks turustuskanaliks realiseerimine tavatoodanguna kokkuostjale /vahendajale ning otse kliendile koju – 4%.